

Základná škola s materskou školou, Golianovo 60

Program rozvoja čitateľskej gramotnosti

Koordinátor: Mgr. Martina Pauerová, Mgr. Jana Michaličková

Každoročne medzi priority patrí prehlbovanie čitateľskej gramotnosti, ktorá vedie žiakov k porozumeniu a používaniu písaných textov, k uvažovaniu o nich pri dosahovaní osobných cieľov, rozvíjaní vlastných vedomostí a schopností. Čítanie s porozumením predstavuje integrálnu súčasť všetkých vyučovacích predmetov. Predpoklad pre zvládnutie ostatných vyučovacích predmetov vytvárajú dobré čitateľské zručnosti, preto patria v rámci školského vzdelávania medzi kľúčové oblasti.

Ciele čitateľskej gramotnosti:

1. Bázová gramotnosť
2. Funkčná gramotnosť

Cieľom je **dosiahnuť základnú (bázovú) gramotnosť**. Podľa tohto modelu ide o schopnosť žiaka čítať a porozumieť významu prečítaného textu. Informácie sa ukladajú do pamäti a podľa potreby sa viac alebo menej modifikovane reprodukovávajú. Výkon sa posudzuje podľa rýchlosti čítania, chybovosti, plynulosti a porozumeniu textu.

Ďalšia práca s textom spočíva v spracovaní informácií z prečítaného. Zvyčajne sa tento proces chápe ako výber dôležitých údajov, myšlienok a poznatkov. Komplexnejšie ho vymedzuje model **funkčnej gramotnosti**.

Spracovanie informácií realizuje týmito procesmi (činnosťami):

- identifikovanie hierarchie informácií v texte,
- odlišovanie dôležitých informácií od marginálnych,
- hľadanie vzťahov medzi hlavnou myšlienkou a podpornými informáciami,
- komprimovanie (stláčanie) textu,
- vyvodenie záverov z textu,
- extrahovanie explicitných (priamo vyjadrených) a implicitných informácií (čítanie medzi riadkami),
- hodnotenie využitia, užitočnosti, novosti, spoľahlivosti a pravdivosti informácií a kritická reflexia.

Výstupom spracovania informácií z textu by malo byť odhalenie **informačného jadra textu** ako prejav globálneho porozumenia textu.

Základné postupy, pomocou ktorých sa človek k informačnému jadrú dopracuje, sú:

zovšeobecňovanie – nahradzujú sa podriadené informácie vyššej, všeobecnejšej informáciou,
vypúšťanie informácií – z textu sa odstraňujú nadbytočné alebo všeobecne známe informácie,
integrácia – spájanie informácií, ktoré spolu súvisia alebo vyplývajú jedna z druhej,
konštrukcia – vytváranie informácií globálnejšieho charakteru, než sú informácie obsiahnuté v danom texte.

Čitateľská gramotnosť je definovaná ako „schopnosť porozumieť a používať také písomné jazykové formy, ktoré vyžaduje spoločnosť, alebo ktoré majú hodnotu pre jednotlivca.

Štyri procesy porozumenia:

1. vyhľadávanie určitých informácií – čitateľ lokalizuje tú informáciu alebo myšlienku v texte, ktorá je dôležitá na porozumenie významu textu; informácia je v texte explicitne (priamo) uvedená;
2. vyvodzovanie záverov – čitateľ vyvodzuje informácie a myšlienky alebo súvislosti medzi nimi, ktoré napriek tomu, že nie sú explicitne formulované, z textu priamo vyplývajú.
3. interpretovanie a integrovanie myšlienok a informácií – čitateľ konštruuje význam nad rámec textu, pri interpretácii nachádza medzi myšlienkami textu súvislosti, pričom využíva svoje predchádzajúce poznatky, vedomosti a skúsenosti; pri interpretácii dochádza okrem integrácie myšlienok a informácií z textu navzájom aj k integrácii a syntéze predchádzajúcich poznatkov a vedomostí čitateľa.

4. hodnotenie obsahu, jazyka a textových prvkov – čitateľ kriticky hodnotí prečítaný text – jeho obsah a formu, čo zahŕňa aj reflektovanie štruktúry textu, jazykových prostriedkov, literárnych útvarov vrátane autorovho osobného pohľadu a štýlu; čitateľ pritom využíva svoje vedomosti o svete, znalosti jazyka a jazykových konvencií, opiera sa o svoje predošlé skúsenosti s čítaním textov. Obsah textu môže byť hodnotený z hľadiska jeho celkovej hodnoty, hodnovernosti, alebo jeho významu pre čitateľa. Pri hodnotení textu môže čitateľ vychádzať zo svojho chápania sveta a predošlých čitateľských skúseností. Zatiaľ čo prvé dva procesy porozumenia sú úzko späté s textom, druhé dva vo väčšej miere predpokladajú využívanie vedomostí a skúseností žiakov.

Ciele čítania, ktoré súvisia s motiváciou žiakov a ktoré sa u detských čitateľov uplatňujú najviac, či už v škole alebo mimo nej. Sú to:

- **Čítanie pre literárny zážitok** súvisí s čítaním literárnych textov (beletrie), v ktorých sa čitateľ stretáva s fiktívnymi hrdinami, udalosťami, či prostredím, kde sa príbeh odohráva.
- **Čítanie na získavanie informácií** sprostredkované rôznymi druhmi informačných (faktografických) textov, v ktorých sa čitateľ stretáva s aspektmi reálneho sveta, dozvedá sa o podstate a príčinách fungovania javov.

Prácu s informáciami v primárnom vzdelávaní určujú niektoré **klúčové kompetencie (spôsobilosti)**:

- **sociálne komunikačné kompetencie** – rozumie rôznym typom doteraz používaných textov a bežne používaným prejavom neverbálnej komunikácie a dokáže na neadekvátne reagovať;
- **kompetencie v oblasti informačných a komunikačných technológií** – dokáže adekvátne veku aktívne vyhľadávať informácie na internete;
- **kompetencia k celoživotnému učeniu sa** – vyberá a hodnotí získané informácie, spracováva ich a využíva vo svojom učení a v iných činnostiach;
- **kompetencia riešiť problémy** – hľadá a využíva rôzne informácie, skúša viaceré možnosti riešenia problému, overuje správnosť riešenia a osvedčené postupy aplikuje pri podobných alebo nových problémoch.

Vzdelávacia oblasť	Primárne vzdelávanie	Sekundárne vzdelávanie
Jazyk a komunikácia	Vlastná tvorba jazykových prejavov, práca s informáciami, čitateľská gramotnosť, schopnosť argumentovať. Kľúčové jazykové kompetencie – <i>počúvanie, hovorenie, písanie, čítanie s porozumením</i> . Čitateľské kompetencie – súbor vedomostí, zručností, hodnôt a postojov zameraných na príjem (receptiu) umeleckého textu (čítanie, deklamácia, počúvanie), jeho analýzu, interpretáciu a hodnotenie. Rozvoj čitateľských schopností, ktoré presahujú aspekt technického zvládnutia čítaného textu a smerujú k prijatiu jeho obsahu.	
Príroda a spoločnosť	Samostatne sa orientovať v informáciách a vedieť ich spracovávať	Získavať informácie o prírode a jej zložkách nielen z rôznych zdrojov, ale aj prostredníctvom vlastných pozorovaní a experimentov v prírode a v laboratóriu, čím si rozvíjajú
Človek a príroda	objektívne do takej miery, do akej to povoľuje kognitívna úroveň žiaka.	

		zručnosti pri práci s grafmi, tabuľkami, schémami, obrázkami, náčrtmi.
Človek a spoločnosť		Získavať základne schopnosti a zručnosti poznávať historicky materiál. Vyhľadávať relevantne informácie z rôznych zdrojov a využívať ich v <i>dejepise</i> . Pracovať s informáciami o Slovenskej republike ako časti Zeme a o Zemi ako celku, porozumieť a rozvíjať čítanie a interpretáciu obrázkov, fotografií, grafov, tabuliek, prierezov, schém a diagramov ako prostriedkov <i>geografie</i> .
Matematika a práca s informáciami		Matematika sa podieľa na rozvíjaní schopnosti žiakov používať prostriedky IKT na vyhľadávanie, spracovanie, uloženie a prezentáciu informácií.

Vzdelávacie ciele čitateľskej gramotnosti

Na primárnom stupni vzdelávania ma kľúčové postavenie slovenský jazyk a literatúra.

V nižšom sekundárnom vzdelávaní sa systematicky žiak učí čítať s porozumením v predmete slovenský jazyk.

Stupeň vzdelávania	Schopnosti žiaka	Zručnosti žiaka
Primárne vzdelávanie	I. Vyhľadať informáciu	Vedieť vyhľadať priamu informáciu po prečítaní časti príbehu.
	II. Rozvoj predstavivosti a fantázie	Sformulovať svoju predstavu o pokračovaní textu.
	III. Analytické a interpretačné zručnosti.	Zostaviť osnovu prečítaného textu.
		Určiť hlavnú myšlienku prečítaného textu.
		Prerozprávať obsah prečítaného textu.
		Vyjadriť svoje pocity a zážitky z prečítaného textu.
		Identifikovať hlavné a vedľajšie postavy.
		Odlišovať prozaické a básnické texty.
		Odlišovať umelecké a náučné texty.
	IV. Schopnosť získať informácie	Získavať informácie pozorovaním, skúmaním hľadaním v rôznych informačných textoch.
	V. Schopnosť orientovať sa v netextových materiáloch	Orientovať sa v mape, rozprávať o obrázkoch, fotografiách, triediť ich, využívať v kontextových situáciách.

Sekundárne vzdelávanie	I. Zamerať svoje čítanie podľa potreby	Vybrať text podľa komunikačného zámeru a podľa danej situácie.
		Nahlas, ticho a opakovane prečítať text.
	II. Pochopiť význam textu	Pochopiť umelecký a vecný text s využitím explicitných informácií.
		Pochopiť text podľa implicitných informácií.
		Tvoriť a overiť navrhnuté hypotézy.
		Reprodukovať umelecky a vecný text na základe chronologickej alebo logickej postupnosti.
	III. Pochopiť formálnu stránku textu	Rozoznať všeobecne usporiadanie textu – odseky, nadpisy atď.
		Rozpoznať a pomenovať rozličné texty a určiť ich horizontálnu štruktúru.
	IV. Odlíšiť vetu a text	Vyhľadať prvky nadväznosti medzi slovami a skupinami slov, ktoré slúžia na plynulý prechod medzi vetami, odsekmi, časťami výpovedí.
		Určiť časovú a logickú postupnosť v rozvíjaní témy.
	V. Pochopiť zmysel	✓ interpunkčných znamienok
		✓ gramatických kategórií (rod, číslo, pád, osoba, číslo, čas)
	VI. Pochopiť význam lexikálnych jednotiek	Porozumieť významu slov v umeleckých a vecných textoch.
		Overiť si význam slova.
		Porozumieť štruktúre slova a jeho častiam, napr. slabikám a hláskam.
		Rozoznať sémantické vzťahy medzi slovami, skupinami slov, jednovýznamové – viacvýznamové slova

Tradičné formy na rozvoj čitateľskej gramotnosti:

- hlasné čítanie,
- tiché čítanie,
- vzájomné čítanie / v dvojiciach, v skupine/,
- odpovede na otázky k textu,
- tvorba otázok k textu / ak vie o čom čítal, vie vytvárať otázky/,
- rozprávať jeden druhému o prečítanom,
- napísať krátku vlastnú reakciu,
- dramatizácia,
- výstavky kníh s možnosťou ich zakúpenia,
- pravidelné návštevy školskej knižnice,

- pripravovať pracovné listy i prezentácie, pracovať s textom v papierovej i elektronickej podobe,
- tvorba školského časopisu Lipka,
- čitateľské kútiky na chodbách školy a iné.

Netradičné formy na rozvoj čitateľskej gramotnosti:

Aktivity k rozvoju čitateľskej gramotnosti sú uvedené v pláne práce školy.

Všeobecné úlohy zamerané na rozvoj čitateľskej gramotnosti žiakov v základnej škole

1. Podporovať vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti rozvíjania predčitateľskej a čitateľskej gramotnosti detí a žiakov.
2. Formovať kladný vzťah detí a žiakov ku knihe a literatúre, organizovať súťaže v čitateľských zručnostiach a popoludňajšie čitateľské aktivity v školských kluboch detí.
3. Vypracovať plán aktivít na podporu rozvoja čitateľskej gramotnosti a začleniť ho do ŠkVP; dbať o zvyšovanie jazykovej kultúry žiakov na všetkých vyučovacích hodinách (t. j. nielen na vyučovacej hodine slovenského jazyka a literatúry).
4. Využívať možnosť vzdelávania celého pedagogického zboru z ponuky vzdelávacích aktivít MPC v oblasti cieleného rozvíjania čitateľskej gramotnosti, resp. vzdelávania pre riadiacich zamestnancov škôl s obsahovým zameraním na tvorbu vlastnej stratégie rozvoja čitateľskej gramotnosti.
5. Podporovať voľnočasové aktivity detí a žiakov zamerané na jazykovú kultúru (recitačné a literárne súťaže, školské časopisy).
6. V materských, základných a stredných školách systematicky budovať školskú knižnicu.
7. Na www.edicnyportal.sk je zverejnený zoznam zostatkových zásob titulov nereformných učebníc a učebných textov, ktoré sú k dispozícii školám na objednanie pre potreby doplnenia knižničného fondu v školských knižniciach.
8. Odporúča sa využívať možnosti dané školskou knižnicou na vyučovanie literatúry na vyučovacích hodinách slovenského jazyka a literatúry.
9. Odporúča sa podľa možností doplniť knižničný fond dielami súčasnej literatúry pre deti a mládež.

Odporúčané webové stránky: www.mpc-edu.sk/aktuality
www.spgk.sk
www.statpedu.sk
www.edicnyportal.sk

